

„NU PLÂNGETI! NU A MURIT, CI DOARME“ - O PERSPECTIVĂ TEOLOGICĂ CU PRIVIRE LA ADORMIREA ÎN DOMNUL¹

Masterand SORIN MARIAN BUDAI
Facultatea de Litere, Istorie și Teologie
Universitatea de Vest din Timișoara

Introducere

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat anul 2021 drept *Anul omagial al pastorației românilor din afara României și Anul comemorativ al celor adormiți în Domnul; valoarea liturgică și culturală a cimitirelor în Patriarhia Română*.² În cuvântul rostit de Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu ocazia proclamării anului omagial și comemorativ, acesta a evidențiat importanța pomenirii celor adormiți în Biserica lui Hristos, această pomenire fiind un act de mărturisire a comuniunii noastre cu cei adormiți.³

Comemorarea și amintirea celor adormiți necesită o cunoaștere a problematicii morții din perspectiva creștin ortodoxă.

Din perspectivă creștină, moartea nu este un sfârșit, ci este o trecere spre un nou început, unul veșnic. Din acest motiv, nu moartea în sine contează pentru un creștin, ci pregătirea sufletească pentru această mare trecere, iar starea sufletească în care se va afla omul, va fi amplificată în veșnicie.

Într-una din rugăciunile de iertare ce se citesc celui adormit la Slujba de înmormântare, ni se arată că Dumnezeu a îngăduit moartea: „pentru ca răutatea să nu fie fără de moarte”⁴ Dacă moartea, ca finalitate a vieții pământești, nu ar fi existat, după căderea lui Adam și a Evei în păcat, omenirea ar fi continuat să păcătuiască la nesfârșit. Păcătuiind la infinit, omul s-ar fi îndepărtat cu totul de Dumnezeu, izvorul vieții și al existenței sale. Dar iubirea nemărginită a lui Dumnezeu față de omenire, a îngăduit moartea tocmai pentru a-l opri pe om din a păcătui veșnic, și prin moarte îi aduce aminte de vremelnicia și deșertăciunea lumească, făcându-l să-și reconsidere modul în care își folosește libertatea.

În Sfânta Scriptură, ne este prezentat, în nenumărate rânduri, faptul că viața omului nu-și are finalitatea în moarte, ci este continuată, desăvârșită în veșnicie. În Evanghelia după Matei, capitolul 22, versetul 32, Mântuitorul le arată saducheilor, care nu credeau în înviere, că încă din Vechiul Testament, Dumnezeu se descoperă pe Sine ca fiind Dumnezeu al celor vii, nu al celor morți. Mântuitorul le arată prin aceasta faptul că purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de oameni, nu încetează

¹ Lucrare coordonată de pr. lect. univ. dr. Adrian Covan.

² <https://basilica.ro/a-fost-proclamat-anul-omagial-si-comemorativ-2021/> (10.04.2021).

³ <https://basilica.ro/cuvantul-patriarhului-romaniei-la-proclamarea-anului-omagial-si-comemorativ-2021/> (10.04.2021).

⁴ *Panihida*, E.I.B.M.O, București, 2016, p. 43.

odată cu moartea lor, ci dimpotrivă, ea continuă, iar relația celor adormiți cu Dumnezeu este una mai apropiată, prin posibilitatea de a-L cunoaște pe Dumnezeu într-un mod mai desăvârșit.

Din acest motiv, pentru creștini, moartea nu este un eveniment tragic, ci este o întâlnire cu Dumnezeu, Cel căruia toată viața I-au urmat. Pentru că Dumnezeu este al celor vii, legătura dintre cei de pe pământ și cei trecuți în veșnicie este una foarte strânsă, având nădejdea că ei vor mijloci pentru cei rămași, urmând a fi împreună, în comuniune, în viața cea veșnică.

Apariția morții

La început, Dumnezeu a creat lumea spirituală, cuprinzând aici pe Sfinții Îngeri și pe toate puterile cerești. Mai apoi, a creat și lumea materială, adică cerul cu luminătorii săi și pământul cu toate viețuitoarele și toate cele care sunt așezate pe el. Dumnezeu îl creează pe om după chipul Său, cu mâinile Sale, pentru a fi o încununare a creației, stăpânitor peste toate viețuitoarele de pe pământ. (cf. Fac. 1,26). Omul a fost zidit prin fire fără de păcat, iar prin voință liber, această libertate a sa dându-i posibilitatea să rămână și să progreseze în bine, cu ajutorul darului dumnezeiesc, dar putea și să se îndrepte spre rău, lucru pe care Dumnezeu l-a îngăduit și l-a știut din momentul în care i-a oferit liberul arbitru.⁵

În primele capitole din cartea Facerii ne este prezentată apariția morții, ca urmare a neascultării. Dumnezeu, izvorul a toată bunătatea, l-a creat pe om după chipul Lui, dându-le din puterea Cuvântului Său și înzestrându-i cu libertatea de alegere. Dar știind că această libertate poate fluctua atât spre bine, cât și spre rău, le-a dat lor porunca care să-i îndepărteze de rău. Dumnezeu le-a poruncit: „Din toți pomii raiului poți să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, cu moarte vei muri!” (Fac. 2, 16-17). Această expresie „a muri cu moarte”, ne spune Sfântul Atanasie cel Mare, că nu reprezintă doar moartea, ci și dăinuirea în stricăciunea morții.⁶

Înțelepciunea lui Solomon ne arată că: „Dumnezeu a creat pe om întru nestrăciune și ca chip al veșniciei Lui. Dar prin pizma diavolului, moartea a intrat în lume” (Întel. 2, 23-24). Ascultând de sfatul cel pierzător al diavolului, protopărinții noștri Adam și Eva au păcătuțit, depărtându-se de cele veșnice și devenind părtași morții și stricăciunii morții. Sfatul șarpelui i-a îndemnat spre o poftire a pomului oprit, mai mult decât o îndreptare spre Dumnezeu, deși cunoșteau că fructul lui conține sămânța morții. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune „Căci dacă moartea e descompunerea făpturii, iar trupul, care se susține prin afluență de mâncăruri, se descompune în mod natural neconținut, evaporându-se prin curgere, Adam neconținut își ținea în vigoare moartea pentru sine și pentru noi prin cele despre care credea că susțin viața.”⁷ Înțelegem din cuvintele Sfântului Maxim, că

⁵ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Editura Scripta, București, 1993, p.70-71.

⁶ Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, E.I.B.M.O, București, 2010, p. 136-137.

⁷ Sântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, E.I.B.M.B.O.R, București, 2016, p. 233.

Adam a introdus moartea ca descompunere în trup, prin gustarea fructului oprit, despre care i se spusese că-i va aduce moartea, dar a ascultat sfatul șarpelui și a crezut că-i va aduce viață. Adam ar fi putut să-și păstreze veșnicia tot printr-o hrană, cea din pomul vieții. Această hrană a vieții este „Pâinea ce S-a pogorât din cer și a dat lumii viață”⁸.

Dumnezeu le-a atras atenția protopărinților noștri despre ceea ce va urma dacă nu vor asculta porunca Sa. Astfel, Sfântul Grigorie Palama scrie: „Dacă omul ar fi ascultat de porunca dată lui la început, stăruind în harul ce-i fusese dat, ar fi avut parte astfel de desăvârșita unire cu Dumnezeu și ar fi devenit veșnic ca Dumnezeu, îmbrăcându-se cu nemurirea.”⁹ Nu era posibil ca omul să nu moară după neascultarea poruncii, căci Dumnezeu este Părintele Adevărului. În același timp, bunătatea lui Dumnezeu nu putea îngădui ca făptura Sa, făcută după Chipul Său, și chemată la asemănarea cu El, să fie dată pierzării prin neexistență, datorită amăgirii diavolului și a neglijenței lor.¹⁰

Fiind izgonit omul din paradis, acesta „s-a îmbrăcat cu murirea, adică cu mortabilitatea și grosolănia corpului, căci aceasta simbolizează îmbrăcarea în piei”¹¹, spune Sfântul Ioan Damaschin. Dar Dumnezeu nu a trecut cu vederea făptura Sa, l-a călăuzit pe om, l-a chemat la pocăință prin potop, prin războaie, prin semne și minuni care dovedeau purtarea Sa de grijă, mai apoi prin lege, prin profeți.¹² Prin toată această purtare de grijă a lui Dumnezeu, înțelegem „Că El a cunoscut zidirea noastră, adusu-și-a aminte că țărână suntem.” (Psalmul 102, 14), după cum Însuși Duhul Sfânt ne spune prin psalmist. Cu toate că omul a fost sub directa povățuire a lui Dumnezeu, pe parcursul întregii istorii a Vechiului Testament și a avut parte de o pregustare a Slavei lui Dumnezeu, diavolul avea stăpânire asupra oamenilor prin moarte.¹³

Pentru a-l readuce pe om din stricăciune la nestricăciune, a fost necesar ca Cel ce l-a adus pe om la viață, să-l restabilească în viață. În Tratatul despre întruparea Cuvântului, Sfântul Atanasie cel Mare pune foarte mult accentul pe această necesitate a răscumpărării de către Cuvântul prin care au fost create toate, căci „fiind Cuvântul Tatălui și fiind mai presus de toate, era firesc că numai El avea puterea să creeze din nou toate și să pătimească pentru toți și să fie pentru toți sol vrednic pe lângă Tatăl”¹⁴.

„De aceea, precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el.” (Romani 5, 12). Sfântul Apostol Pavel evidențiază apariția morții în lume ca urmare a păcatului neascultării săvârșit de Adam și de Eva. Datorită faptului că prin păcatul unui om a intrat moartea, era necesar ca cel prin care avea să fie biruită

⁸ *Ibidem*, p. 234.

⁹ *Omilii*, LVII. Cf. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, II, 11.

¹⁰ Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, p.142.

¹¹ Sfântul Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 95.

¹² *Ibidem*.

¹³ Pr. Ioannis Romanides, *Dogmatica patristică ortodoxă*, Editura Ecclesiast, p. 83.

¹⁴ Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, p.145.

moartea, să fie fără de păcat. Acest lucru fiind imposibil pentru un simplu om, căci firea omului este predispusă păcatului, din iubirea Sa de oameni, Cuvântul își ia trup omenesc, care poate muri și prin care a biruit moartea întregii omeniri.¹⁵

„Unde-ți este, moarte, boldul?”

„Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi”¹⁶. Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, a dat morții o nouă perspectivă, stăpânirea acesteia asupra lumii a fost biruită. Moartea era cu adevărat un eveniment înfricoșător, chiar dacă era firesc, dar după învierea Domnului creștinii cred că moartea este un eveniment fericit în viețuirea lor. Așadar nici un creștin nu trebuie „nici să plângă, nici să hulească această faptă mare a lui Hristos! Că a biruit moartea!”¹⁷

În percepția creștină, moartea nu mai este o pedeapsă, ci devine o trecere a omului din vremelnicia pământească spre veșnicie. Moartea îi dă un sens vieții noastre pământești, având posibilitatea să dobândim mântuirea, în conformitate cu modul în care ne trăim viața și cu faptele noastre. Acest sens pe care moartea îl dă vieții, este deosebit de important prin faptul că acest eveniment ne schimbă cu totul modul existenței noastre, eminemamente diferit de cele trecătoare de pe pământ, care, își găsesc desăvârșirea lor în Dumnezeu.¹⁸

Moartea capătă un sens pozitiv datorită comuniunii depline cu Dumnezeu, devenită posibilă prin Hristos. Devine pentru creștini un eveniment fericit, o trecere spre viața veșnică și o așezare într-un „oraș, fără margini”¹⁹, după cum îl numește Sfântul Ambrozie al Milanului.

Privit în lumina Învierii Mântuitorului și în perspectiva făgăduințelor Lui, fenomenul morții trupesti nu mai poate fi identificat cu dispariția în neant și cu teama. Pentru cei ce ascultă cuvântul Evangheliei, pieirea trupului nu mai este nici o înfrângere, nici o pierdere, ci o biruință și o bucurie. Acestea din doua motive: ea face mai întâi să înceteze pentru totdeauna tirania păcatului și teama de moarte: „să izbăvească pe acei pe care frica morții îi ținea în robie pe toată viața” (Ev. 2,15), iar mai pe urmă, să prilejuiască intrarea sufletului într-un nou mediu de viață, în cereasca Împărăție a Lui Iisus Hristos: „Căci pentru mine viața este Hristos, iar moartea un câștig” (Flp. 1,21).

Renumitul teolog ortodox, Olivier Clément, numește moartea „o crimă”, pentru că aceasta afectează existența omului creat pentru veșnicie.²⁰ Tocmai pentru

¹⁵ *Ibidem.*, p.148.

¹⁶ „Slujba Învierii”, E.I.B.M.B.O.R, București, 2000, p.26.

¹⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia XXXI, 3, Omilii la Matei*, col. P.S.B., 23, E.I.B.M.B.O.R, București, 1994, p. 385.

¹⁸ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă III*, E.I.B.M.O, București, 2010, p. 225.

¹⁹ Sfântul Ambrozie al Milanului, *Scrisoarea a II-a, 24*, col. P.S.B., 53, E.I.B.M.B.O.R, București, 1994, p. 34.

²⁰ Olivier Clément, *Întrebări asupra omului*, Editura Apostolia și Editura Reîntregirea, Paris-Alba Iulia, 2019, p. 174.

că ea este un fenomen contrar naturii, apare frica de moarte. Diavolul se folosește de moarte pentru a-i arunca pe oameni în robia fricii. Creștinismul înțelege această frică și exprimă o spaimă de durerile morții ca despărțire a sufletului de trup, precum și Hristos a manifestat această teamă.²¹ De asemenea, creștinismul oferă și o ușurare față de această teamă, prin nădejdea comuniunii veșnice cu Dumnezeu și prin iubire, căci Sfântul Apostol Ioan ne spune că: „În iubire nu este frică, ci iubirea desăvârșită alungă frica, pentru că frica are cu sine pedeapsa, iar cel ce se teme nu este desăvârșit în iubire.” (1 Ioan, 4, 18).

Moartea este un eveniment dureros și pentru ceilalți oameni. Oamenii se întristează datorită despărțirii de cei dragi, chiar dacă Sfântul Apostol Pavel ne învață că „nu suntem ca cei care nu au nădejde” (1 Tesaloniceni 4, 13). Dar aflăm din Evanghelia după Ioan că Însuși Mântuitorul a lăcrimat pentru prietenul său Lazăr, atunci când a ajuns la mormântul său. Atât în cazul învierii fiicei lui Iair, cât și în cazul învierii fiului văduvei din Nain, observăm că Mântuitorul îi îndeamnă pe cei întristați să nu mai plângă. Prin Mântuitorul Iisus Hristos, moartea acestora a redevenit viață, de asemenea, trăind viața în Hristos, prin moarte ne mutăm la viață.

Oamenii care își trăiesc viața în comuniune cu Biserica lui Hristos, în dragoste față de Dumnezeu și față de aproapele, nu-și au sfârșitul în nici o moarte, ci îl dobândesc pe Cuvântul cel viu și lucrător al lui Dumnezeu.²² Toată sânguința omului pe acest pământ, de a se ruga, de a își lucra virtuțile, de a își preda întreaga viață lui Dumnezeu, are un singur scop, acela de a își pregăti sufletul pentru marele eveniment al morții.²³ Despărțirea sufletului de trup și descompunerea acestuia, în cele din care a fost zidit, nu mai este considerată o pedeapsă a păcatului, ci devine un remediu al păcatului. Pentru creștinul pregătit pentru această trecere, ea reprezintă o predare deplină lui Dumnezeu, manifestată de-a lungul întregii vieți ca o năzuință a predării totale.²⁴

Faptul că murim are un avantaj: ne obligă la sens, sau măcar la punerea unei probleme. O viață care nu ar avea niciun sfârșit nu ne-ar îndemna să facem vreun lucru anume. Am putea stagna fără scop în încetinirea fără capăt a veacurilor. Dar moartea, ca termen limită imprescriptibil, introduce o urgentă definire a scopurilor noastre. Arhimandritul Emilianos Simonopetritul mărturisește despre amintirea morții: „Dacă nu ar exista boala mea, dacă nu ar exista moartea mea, posibilitatea să mor chiar mâine, ci aș putea să-mi stabilesc eu numărul zilelor, adică să stabilesc și să rânduiesc eu cât trăiesc, unde să merg și unde să mor, dacă aș ști că pot să rânduiesc să merg undeva, iar Dumnezeu să mă ducă acolo, atunci vă întreb: Ce mi-ar mai aminti că sunt trecător și vremelnic?”²⁵

²¹ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 229.

²² Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 216.

²³ Arhim. Zaharia Zaharou, *Omul cel tainic al inimii (1 Petru 3, 4)*, Editura Basilica, București, 2014, p. 42.

²⁴ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 236.

²⁵ Arhimandrit Emilianos Simonopetritul, *Așteptarea lui Dumnezeu Despre boală suferință și moarte* Editura Sfântul Nectarie, 2019, p.59.

Părintele Cleopa Ilie de la Mănăstirea Sihăstria, îndemna oamenii ce veneau la el să aibă pururea gândul la moarte. Adesea, părintele repeta cuvintele „moarte, moarte, moarte” și „groapă, groapă, groapă”. În monahism exista obiceiul ca unii părinți să aibă în chiliile lor un sicriu în care dormeau, și un cap de mort, pentru a fi neîncetat cu gândul la ceasul morții, iar astfel să se poată ruga cu stăruință.²⁶ Poate părea stranie această atitudine a părinților, dar această învățătură primită de la Sfinții Părinți, are ca scop pregătirea omului pentru întâlnirea cu Hristos. Sfântul Vasile cel Mare spune că „cel mai bun sfetnic în viață este aducerea aminte de moarte”. Iar Sfântul Ioan Damaschin zice: „O, moarte, moarte, mai bine te-am numi noi viață!”²⁷ De asemenea, Sfântul Antonie cel Mare spune: „Moartea de o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavând-o în minte, moarte este. Dar nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoștința lui Dumnezeu.”²⁸ În ceea ce privește vederea mormintelor, Sfântul Ioan Gură de Aur, ne spune că, în mod special, acestea stau la intrările orașelor, ca pildă de smerenie, aducându-ne aminte de slăbiciunea firii noastre și de faptul că în orice clipă ne putem alătura celor ce se află în morminte.²⁹

„Privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului.”

Adresându-se mulțimilor, Mântuitorul îi întreabă: „Căci ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă, dacă-și pierde sufletul? Sau ce ar putea să dea omul, în schimb, pentru sufletul său?” (Mc. 8, 36-37) Aceste întrebări ale Mântuitorului ne arată cât este de prețios sufletul omului, iar pierderea acestuia nu poate fi răscumpărată de nimic. Avem obligația morală de a ne îngriji pentru suflet, cel puțin în aceeași măsură cum ne îngrijim de trupul nostru. În urma morții, sufletul se desparte de trup, care se descompune după legea firii, iar sufletul se îndreaptă spre judecata sa, după cum ne arată Sfântul Apostol Pavel: „Și precum este rânduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecata.” (Evrei 9, 27)

Judecata sufletului, în urma căreia unele suflete vor avea parte de fericirea veșnică, iar altele de osânda veșnică, se va face în funcție de modul în care ne-am manifestat libertatea în viață. Dumnezeu își dorește ca toți oamenii să dobândească mântuirea, dar însăși starea lor, respingerea de către oameni a comuniunii cu Dumnezeu, îi va face să rămână în nefericirea veșnică, ca urmare a libertății lor.³⁰

În capitolul Eshatologic (25) din Evanghelia după Matei, Mântuitorul ne arată că accentul se va pune pe slujirea aproapelui, în conformitate cu aceasta vom

²⁶ Ioan Gînscă, *Din cuvintele Arhimandritului Cleopa Ilie*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2004, p.164.

²⁷ Arhimandrit Ilie Cleopa, *Ne vorbește Părintele Cleopa*, ediția a 2-a, vol. 5, Editura Mănăstirea Sihăstria, Vânători-Neamț, 2004, p. 75.

²⁸ *Învățătură despre viața morală*, în 170 capete, Cap 49, Filocalia rom., vol I, Editura Humanitas, București, 2017, p.16.

²⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Pentru moarte și pentru sfârșitul lumii*, în Mărgăritare, Editura Sophia, București, 2010, p. 196.

³⁰ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.271.

fi rânduiți de-a dreapta sau de-a stânga. Slujirea aproapelui trebuie privită ca o descoperire a lui Dumnezeu în semenii noștri, nu ca o simplă faptă din compasiune. Dumnezeu a rânduit ca perioada temporală în care viețuim pe pământ, să o trăim cu credință și fapte bune, căci prin acestea vom ajunge în împărăția Sa. Conștiința noastră este cea care ne va indica răspunsul la judecată, văzând dacă haina pe care o avem este cea potrivită de Nuntă. Sfântul Ambrozie al Milanului, ne prezintă ceea ce Hristos îi răspunde unui om care cere izbăvire în clipa judecării: „Nu te judec eu, faptele tale te judecă; ele te acuză, ele te condamnă. Te judecă legile pe care ca judecător nu le schimb, ci le păzesc. N-aduc nimic de la mine; dimpotrivă, judecata pleacă de la tine și ajunge tot la tine. Judec după ceea ce aud, nu după ceea ce voiesc. De aceea este adevărată judecata mea, fiindcă nu mă supun voinței, ci dreptății.”³¹

Contactul nostru cu veșnicia va fi în funcție de atitudinea noastră, care ne îndreaptă spre bine sau spre rău. Vedem în Filocalie că soarele luminează și încălzește toată creația, dar încălzind noroiul, se întărește, iar încălzind ceara, ea devine moale și poate fi folosită după cum dorim. În același fel, dacă prin viața noastră ne aplecăm spre cele veșnice, inima noastră se va încălzi și Dumnezeu Își poate întipări chipul în ea.³²

Pe fresca din exteriorul mănăstirii Sucevița, este reprezentată scara prin care urcăm spre Hristos. În partea de sus a scării, Mântuitorul îi așteaptă pe oameni cu brațele deschise, pe partea superioară a scării sunt cete de îngeri care îi povățuiesc pe cei ce urcă, iar în partea inferioară sunt demonii care încearcă să îi atragă prin patimi pe cei ce urcă. Fiecare treaptă reprezintă o patimă sufletească prin care, cei ce sunt stăpâniți de respectiva patimă, cad în adâncul cel întunecat, care nu este altceva decât lipsa comuniunii cu Hristos.³³ Având în fața ochilor, exemplificarea modului prin care patimile ne depărtează de Dumnezeu și ne opresc din drumul nostru spre mântuire, ne găsim nădejdea în pocăință.

Fiind încă pe acest pământ, suntem datori să fim pregătiți în fiecare clipă, căci nu cunoaștem momentul în care va veni Domnul fie că este sfârșitul nostru personal, fie pentru Înfricoșătoarea Judecată. Iar starea în care ne va găsi moartea, va fi hotărâtoare pentru noi, primind răspunsul pentru veșnicie, pe care nu îl vom putea schimba. Avem, dar, posibilitatea de a ne îndrepta prin pocăință, luând exemplul tâlharului care s-a pocăit în ultima clipă și a dobândit veșnicia.

Sfântul Ciprian al Cartaginei, în Cartea a II-a către Demetrian, îndeamnă stăruitor la pocăință înainte de sfârșitul vieții, astfel el spune: „Vă îndemn pe voi, până când încă este cu putință, până când încă mai rămâne câtăva vreme, - aduceți mulțumire lui Dumnezeu (...). Pentru cine trăiește încă în această lume, nici-o pocăință nu e târzie. Intrarea la îndurarea lui Dumnezeu este deschisă și apropierea ușoară celor ce caută și înțeleg adevărul. Roagă-te pentru păcate măcar la sfârșitul și la ieșirea din viața vremelnică (...) Celui credincios dragostea divină îi arată

³¹ Sfântul Ambrozie al Milanului, *Scrisoarea a LXXVII-a*, 24, col. P.S.B., 53, E.I.B.M.B.O.R, București, 1994, p. 307-308.

³² Arhim. Zaharia Zaharou, *op.cit.*, p.59.

³³ *Ibidem.*, p.272.

îndurare mântuitoare și chiar la moarte se face trecere spre nemurire”³⁴. Pocăința aduce cu sine, înțelegerea faptului că viața noastră pământească este vremelnică și moartea ne este alături în orice clipă. Așadar, pocăința ajută la îndreptarea și curățirea vieții, chiar la sfințenie, având exemplul atâtor Sfinți, cum ar fi Sfânta Cuvioasă Maria Egipteanca, dar are și rolul de aducere aminte de vremelnicia vieții și de apropierea morții.

Prin toate acestea, moartea și judecata, nu mai sunt spăimântătoare pentru creștini, căci avem nădejde în cuvântul Domnului care spune „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață.” (Ioan 5, 24)

Veșnica lor pomenire, din neam în neam

Sfânta Biserică, prin slujitorii săi, îi călăuzește pe oameni încă de la nașterea lor în această lume, până la adormirea acestora. Dar legătura Bisericii cu cei trecuți în veșnicie nu se oprește aici, ci continuă prin rugăciunile neîncetate pentru iertarea păcatelor și odihna lor cea veșnică.³⁵ „Tu ești, Doamne, viață celor vii, deci pe cei ce cu credință i-ai mutat de pe pământ, odihnește-i cu Sfinții întru lumina feței Tale, dăruindu-le lor iertare păcatelor, pentru multă îndurarea Ta, Doamne”³⁶

Rugăciunile pentru cei adormiți sunt practicate în Biserică încă din perioada Apostolică, avânt ca temei cuvântul Sfântului Apostol Pavel care ne îndeamnă: „Rugați-vă pentru toți...” (Coloseni 1, 9). Dar și mărturia: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta” (Luca 23, 2), dar și rezultatul acestei pomeniri: „Adevărat zic ție, astăzi vei fi cu Mine în rai” (Luca 23, 43), prin care ni se descoperă folosul rugăciunii și a pomenirii celor adormiți. Necesitatea rugăciunii pentru cei adormiți ca rânduială venită de la Sfinții Apostoli, o regăsim în cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur: „Cum și în ce mod îi putem ajuta? Să ne rugăm pentru cei morți, punând și pe alții să se roage și dând săracilor milostenii pentru sufletele lor. Căci nu degeaba s-a rânduit de către Apostoli ca să se facă pomenire la Sfintele și înfricoșătoarele Taine pentru cei mutați de la noi; au știut ei că mult folos vor avea, mult ajutor vor căpăta. Pentru că atunci întregul popor stă cu mâinile ridicate către Dumnezeu când clerul întreg se roagă, când înfricoșata Taină stă de față, apoi cum să nu îmblânzim pe Dumnezeu, rugându-L pentru ei?”³⁷

Biserica pomenește pe cei adormiți și se roagă pentru aceștia, din perspectiva eshatologică a dobândirii iertării păcatelor și a îndurării Stăpânului în

³⁴ Silvestru- Episcop de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă vol. V*, Editura Credința Strămoșească, Iași, 2001, p. 65.

³⁵ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, ediția a III-a, Editura Nemira, București, 2002, p. 364.

³⁶ *Octoiul Mare, care cuprinde slujba Învierii pe opt glasuri*, Tipografia cărților bisericești, București, 1952, Glasul al III-lea, Peasna a 8-a, Stihira a V-a, p. 271.

³⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Filipeni a Sfântului Apostol Pavel*, Editura Icos, 1993, p. 29.

ziua judecății. Căci oamenii, nemaiputând face nimic pentru mântuirea lor, după ce au trecut la cele veșnice, prin rugăciunile Bisericii și rugăciunile personale, însoțite de milostenie, pot primi un răspuns bun la judecată.³⁸

Aceste pomeniri, sunt o dovadă a dragostei față de aproapele. Îndemnul Sfântului Apostol Iacov: „rugați-vă unul pentru altul” (Iacov 5, 16), ne arată necesitatea rugăciunii și pentru cei adormiți căci aceasta este legătura dintre cei vii și cei morți. Atunci când ne rugăm pentru iertarea păcatelor celor adormiți, atunci când facem milostenie pentru sufletele lor, noi săvârșim o faptă a dragostei, care ne apropie și mai mult unii de alții și împreună de Dumnezeu. Căci „Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el.” (I Ioan 4, 16).

Mijlocirile Bisericii pentru sufletele celor adormiți se manifestă prin trei forme: rugăciunea, sfânta jertfă și milostenia. Chiar înainte de moarte, Biserica a rânduit să se facă „Slujba la ieșirea cu greu a sufletului” pentru cei care, din diferite motive, nu își pot da sufletul. Dar odată cu moartea acestuia, încep pregătirile și rânduielele cu privire la pregătirea adormitului și la prohodirea acestuia. Cu privire la pregătirea adormitului și momentele ce urmează după acest eveniment, părintele Ene Braniște vorbește astfel: „Glasul clopotului ne duce totodată cu gândul la trâmbița cu care îngerul va vesti sfârșitul lumii și scularea celor morți din morminte pentru înfricoșătoarea Judecată de Apoi (Matei 25, 31; I Corinteni 15, 52; 1 Tesaloniceni 4, 16). Apoi, trupul mortului este scăldat în semn de curățire, cu apă curată, care ne aduce aminte de apa Botezului, prin care răposatul a intrat în Biserică; în continuare, este îmbrăcat în straie noi și curate, închipuind veșmântul cel nou al nestrucăciunii, cu care vom învia la ziua judecății (I Corinteni 15, 42-44). Trupul este pus apoi în sicriu pentru a fi ocrotit de greutatea pământului și pentru că el se află sub acoperământul Celui Preaînalt și odihnește sub umbra Celui Atotputernic. Mortul este așezat cu privirea spre răsărit, ca și la Botez, pentru că dinspre răsărit ne-a răsărit Hristos, lumina cea adevărată, și tot de acolo va veni El la judecata viitoare (Matei 24, 27). Pe piept se pune o icoană sau o cruce pentru că un creștin își dă duhul lui Hristos, iar Crucea Lui sau sfântul zugerăvit pe icoană este scut și armă împotriva îngerilor răi. La capul mortului și în sfeșnicele aduse în jurul mortului se aprind lumânări, căci lumina este, pe de o parte, călăuză sufletului pe calea spre veșnicie, risipind întunericul morții, iar pe Hermeneutica textului religios, în perspectivă soteriologică de altă parte, ea Îl simbolizează pe Hristos și Evanghelia Sa. Lumânările simbolizează apoi candelile sau lumina faptelor bune cu care creștinul Îl va întâmpina pe Mirele Hristos la Judecata de Apoi. Același lucru îl simbolizează și lumânarea care se pune în mâinile celui ce trage să moară, precum și lumânările care se împart celor de față la înmormântare și la parastas.”³⁹ Vedem că toate aceste ritualuri și pregătiri ale trupului celui adormit, au rolul de a arăta demnitatea pe care acesta o avea când era în viață, aceea de creștin, de membru al Sfintei Biserici a lui Hristos.

³⁸ Jean-Claude Larceht, *Viața liturgică*, Editura Doxologia, Iași, 2017, p. 304.

³⁹ Pr. prof. Dr. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 365-366.

Într-o legătură aparte cu Slujba înmormântării sunt și pomenirile, care se fac la nouă zile, patruzeci de zile, la trei luni, la șase luni și la un an după moarte, apoi în fiecare an, în ziua morții. Aceste soroace, sunt rânduite de Biserică pentru ca legătura dintre cei vii și cei adormiți să fie neîntreruptă. Aceste zile de pomenire, au fost rânduite de Biserică, pentru a ne îndeplini datoria creștinească de a ne aduce aminte cu sfințenie de cei care au trecut la Domnul.

Folosul pomenirilor este, în mod special, acela de a spori dragostea dintre cei rămași pe pământ și cei trecuți la cele veșnice. Prin acestea, întărim și nădejdea în mila lui Dumnezeu, în mântuirea creștinilor care este posibilă și după moarte, prin rugăciuni, prin iertarea păcatelor celor pentru care se săvârșesc slujbele de pomenire, căci Dumnezeu, ascultă de fiecare dată rugăciunea Bisericii.

Concluzii

Din cele prezentate, putem vedea că Dumnezeu nu este creatorul morții, ci aceasta a fost îngăduită de Dumnezeu, ca urmare a căderii omului în păcat. Dar pentru ca moartea și stricăciunea morții să nu fie veșnică pentru om, din iubire de oameni, Dumnezeu a rânduit ca Domnul și Dumnezeul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, să se întrupeze de la Duhul Sfânt prin Maica Domnului, după cum mărturisim în simbolul de credință. Întruparea Domnului a avut ca scop mântuirea și salvarea omenirii din stricăciunea în care se afla. Pentru aceasta, Mântuitorul a primit a fi răstignit și a muri, ca prin moartea Sa, moartea să fie biruită.

Creștinismul își are fundamentul în pătimirile Domnului, în moartea și învierea Lui. Având această credință, moartea nu este percepută în sens negativ, ci are sensul de înviere, iar precum învierea nu a putut avea loc fără moartea Mântuitorului, tot așa, învierea noastră sufletească, nu poate avea loc fără moartea trupească.

Cunoscând că în orice clipă, viața noastră pământească poate lua sfârșit, creștinul se pregătește cu luare aminte pentru acest eveniment necunoscut. Pregătirea aceasta constă în trăirea permanentă a vieții în Hristos și în Biserica lui Hristos. Căci omul care și-a trăit viața în bună rânduială, atunci când se apropie sfârșitul vieții, are nădejdea că își va lua răsplata, în Împărăția Cerurilor, pentru faptele sale bune. Căci spune Mântuitorul: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață.” (Ioan 5, 24)

Pocăința, este o stare sufletească necesară creștinului ce se pregătește pentru trecerea la cele veșnice. Această stare de pocăință, îl face pe om să își cunoască și să își recunoască păcatele sale, să plângă pentru ele și să primească dezlegare de aceste păcate, urmând ca cealaltă vreme a vieții să o petreacă în pace și să nu mai săvârșească acele păcate.

Pentru creștini, moartea nu reprezintă decât o despărțire vremelnică de cei pe care îi iubim. Dragostea față de cei adormiți se manifestă prin milosteniile făcute pentru sufletul lor, prin rugăciunile personale sau ale Bisericii. Dragostea este singura care nu dispare, singurul rod al creștinului care trece cu el dincolo de viața

pământească, căci ne arată Sfântul Apostol Pavel că: „Acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea.” (I Corinteni 13, 13).

În nădejdea mântuirii celor adormiți, Biserica se roagă pentru iertarea păcatelor acestora, și îi mângâie pe cei rămași în doliu după plecarea celor dragi. Creștinii așteaptă clipa când vor putea culege roadele din această viață, când eforturile noastre de a ne mântui își vor găsi răsplata în veșnicie unde vom fi „transformați din slavă în slavă” (II Corinteni 3, 18).

Astfel, pentru că momentul morții noastre ne este necunoscut, este necesar să ne pregătim neîncetat. Această pregătire o putem face prin rugăciune neîncetată, prin post, prin mărturisirea păcatelor noastre, pentru a primi Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos ca merinde pentru viața cea veșnică. Toate acestea trebuie făcute de un creștin, ca nu cumva moartea să vină pe neașteptate și să ne găsească nepregătiți. Avem ca întărire și nădejde spre înviere cuvintele de îmbărbătare ale Sfântului Apostol Pavel, care zice: „Că dacă trăim, pentru Domnul trăim, și dacă murim, pentru Domnul murim. Deci și dacă trăim, și dacă murim, ai Domnului suntem” (Romani 14, 8).